

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Välkommen att läsa Västgötabygden!

Tycker du att tidningen är läsvärd,
prenumerera gärna!

Ett årsabonnemang kostar, från 2022 = 160 kr.

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista)
rabatteras priset till 140:-/ ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund,
Box 82, 532 21 SKARA

E-post: kansli@vhbf.se

Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands
Hembygdsförbunds bankgiro 378-5383.

Redaktionskommittén

OBS! Kopiering av sid 1-32 till andra hemsidor förbjuden.

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 5/2022

Årgång 77

*Vår profil i detta nummer:
Tage Brolin, Främmestad
– mottagaren av förbundets
byggnadsvårdspris 2022
– presentation på sidan 16.*

*Sök i Folke, folkminnen på
internet! Läs på sidorna 4–5!*

*Läs om East Ends ängel på
sidorna 20–22!*

HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna

Bilden ovan är tagen vid Kronprinsessans vandring i
Västergötland i september 2017.

Kungliga Hovstaterna

Foto: Raphael Stecksén, Copyright: Kungahuset.se

Innehåll

Hembygdshälsningar från Lena, ordföranden	3
Folke, folkminnen på internet	4
Släktforskar dagarna i Skövde	6
Börje Brorson ställde ut i Odensåker	8
Tankar från bögda	9
Utdelade utmärkelser 2020-2021	10
Äntligen Ornungastämman igen	11
Kulturavsdagen i Hyssna	12
Korsås-Augustas stuga i Olofsered	13
En rikti vektiböx och andra sventorpsoriginal	14
Profilen – Tage Brolin i Främmestad	16
East Ends ängel från Ångeberget i Sjuntorp	20
Minnesplats för Sjomanskyrkan i Amnehärad invigd	23
Korgmakaren i min hembygd	24
Framtidens bygdeforskning	25
Slättergille i Skölvne	26
Till Starrkärr och Svenneby	27
Kyrkogårdsvandring i Ljungsarp	28
I Annikas spår – till Åsebol i Hova	29
Ge en gåva till Tengelandsfonden	30
Skördefestdagarna runt sjön Östen	31
Adresser	31

Redaktör och ansvarig utgivare:

Monika Moberg Kilefors, Ekängsvägen 19,
541 41 Skövde. Tel: 070 64 25 670.

E-post: redvastgotab@gmail.com

Tryck: Åtta.45 Infomedia, Alingsås 2022.

Sex nummer per år med utgivning i slutet av februari,
april, juni, augusti, oktober och november.

Manus senast: 10/1, 10/3, 10/5, 10/7, 10/9 och 10/10.

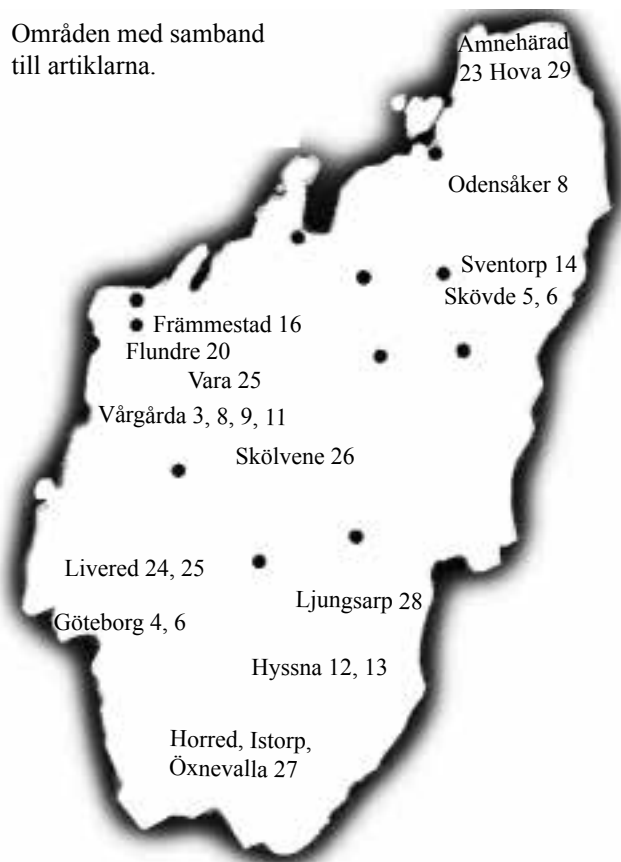
ISSN 0346-4954 www.hembygd.se/vastergotland

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 77
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2022 160:-

Områden med samband
till artiklarna.

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen jobbar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på sex personer som träffas ett par, tre gånger per år och har samråd om innehållet. Dessutom har vi några fler som är knutna till redaktionen. Se sidan 31.

Vill du prenumerera eller har en adressförändring, ring till Eva Mann, telefon 0512-105 50, kontorstid på torsdag 9–15 eller e-post: kansli@vvhbf.se

I det här numret är vi 24 skribenter och fotografer som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör det för att glädja andra och oss själva.

Du är också välkommen som medarbetare!

Visst är det skönt med höst?

Jag har just iordningställt ett, för mig, nytt kontor här hemma – där utsikten från stolen bakom skrivbordet är ut emot skogen. Utanför fönstret har jag ett härligt sprakande färgspektrum att beskåda. Hösten kan kännas grå och mörk, men när jag ser alla höstens färger får jag energi. En promenad i den svala höstluften inspirerar mig att greja inomhus. På gott och ont. Röjningsrycken kan ibland bli av den större arten. Som nu. Då jag plockat fram alla, tror jag, mina sparade foton, dokument, anteckningar, almanackor och vykort. Under många år har jag med glädje tagit emot dessa saker från släktingar som inte haft intresse eller plats att spara. Kontentan av det är att det blivit ganska mycket. Mitt mål är att under hösten och vintern ta denna samling till en högre nivå, genom att se till att allt blir digitalt och märka upp och förvara på ytterligare bättre sätt.

Höga elpriser

Många av våra hembygdsföreningar har mycket av dessa saker i sina hembygdsgårdar. Och det är inte så lätt att vare sig förvara exempelvis glasplåtar och foton på ett bra sätt. Textilier, metall, trä och papper kräver olika sätt för att ”må bra”. Jag har i höst deltagit på några digitala möten. Det har varit både i lokala, regionala och nationella hembygdssammanhang. En fråga som återkommit är de höga elpriserna som är nu och som tros bli allt högre i vinter.

Gäller försäkringen, om vi stänger hembygdsgården?

Många väljer att stänga sin hembygdsgård/bygdegård/föreningslokal dels för både föreningens egna arrangemang, dels även för uthyrning. Lokalen väljs att stängas exempelvis mellan den 1 november och den 31 mars. För oss som har våra lokaler försäkrade via Hembygdsförsäkringen, så gäller försäkringen om vi sänker till 15 grader. Men inte lägre.

Så tänk på det om ni väljer att sänka värmen i era lokaler. Konsekvenserna om vi sänker mer är till exempel att vatten och annat kan frysa sönder. Och våra olika samlingar kanske inte heller gillar en lägre temperatur.

Vid ett möte med Sveriges hembygdsförbund påtalades att de höga elpriserna kan få stora konsekvenser för kulturarvet. Detta ledde till att vår generalsekretär den 30 september fick med ett inslag kring detta i SVT:s Kulturnyheter.

Kanske går inslaget att hitta på <https://svt.se/kultur/hoga-elkostnader-hotar-kulturarvet-kanns-fruktansvart>. Jan Nordwall säger, citat – ”Hembygdsföreningar

Lena Ramsberg,
ordförande i
Västergötlands
Hembygdsförbund

förvaltar och samlar in lokalhistoria runt om i Sverige, vilket blir en del av kulturarvet, ofta i äldre byggnader. Den fukt som en kallställning riskerar att släppa in menar Nordwall utsätter arkivmaterial, fotografier och dräkter för fara.

– Arkiven är oersättliga, säger Jan Nordwall”

”Sveriges hembygdsförbund efterlyser således åtgärder från regeringen för att kunna bevara kulturarvet. Förslagsvis genom bidrag eller kostnadstak för hembygdsföreningar gällande elkostnader. Nordwall avslutar intervjun med att säga, citat – Sen har vi full förståelse för att hela samhället drabbas på olika sätt, men det här riskerar att få väldigt långsiktiga effekter, det som är förstört är förstört, säger Jan Nordwall”

För att knyta ihop säcken:

– Glöm inte att det vi har på våra hembygdsgårdar är värdefullt!

– Förvara och ge föremål och handlingar en så bra förutsättning som möjligt!

– Sänk inte värmen lägre än 15 grader!

Ta väl hand om er!

Lena

Folke – folkminnen på internet!

Vem var Lucia? Vad berättas om tomtar? När ansågs harvningen börja? Berättas om någon, som hade en svartkonstbok? Namnen på dymmelveckans dagar! Vad kallades förr hästslaktaren? Vilka marknader besöktes av ortens befolkning?

Under det tidiga 1900-talet intervjuades tiotusentals äldre män och kvinnor runt om i Sverige av folkminnesarkivens medhjälpare – antingen av lokalt arbetande bygdeforskare eller av unga studenter som reste runt i landet för att dokumentera folkminnen – föreställningar, traditioner och berättelser. Svaren på frågor som de ovanstående nedtecknades noggrant och skickades in till folkminnesarkiven där uppteckningarna inte bara bevarades för framtiden utan också utgjorde underlaget för forskning om kulturarv i Sverige.

Västgötsk folkminnesinsamling

I samlingarna vid Institutet för språk och folkminnen (Isof) i Göteborg finns idag resultatet av hundratals västgötska upptecknarens insatser. Det rör sig både om inom hembygdsrörelsen kända personer som Klas Olofsson (1861–1942) i Fristad, Hilding Svensson (1890–1946) i Falköping och, inte minst, Carl-Martin Bergstrand (1899–1998) men också många andra som mer i tysthet arbetade för att bevara minnen från det förgångna till framtiden. I samlingarna hittar man dessutom resultatet av många unga studentskors in-

samlingsresor, t ex Margit Sjöbergs intervjuer av äldre torsöbor på 1920-talet, Ingrid Settergrens dokumentation av folkminnen i Marks härad på 1930-talet och Stina Christenssons fältarbeten i Borås stad i början av 1940-talet.

Sammanlagt består de västgötska samlingarna vid Isof i Göteborg av nära 75 000 sidor folkminnesuppteckningar. Materialet ger en ovärderlig inblick i livet i 1800-talets Västergötland – i vad ”vanliga människor” trodde, gjorde och berättade.

Folke sök – folkminnen på internet!

I år lanserade Isof arkivtjänsten Folke sök (<https://sok.folke.isof.se/>), ett digitalt folkminnesarkiv där man enkelt kan botanisera bland arkivets äldre uppteckningar. Redan nu finns en stor del av de västgötska samlingarna på Folke – mer material publiceras också kontinuerligt i arkivtjänsten!

Folke sök är uppbyggd som en karta över Sverige, med prickar på kartan som representerar uppteckningar i det området. Det är lätt att navigera sig fram i kartan och finna den ort man är intresserad av att läsa om. Det

Folke sök är uppbyggd som en karta över Sverige, med prickar på kartan som representerar uppteckningar i det området. Det är lätt att navigera sig fram i kartan och finna den ort man är intresserad av att läsa om.

finns också en vanlig sökfunktion om man vill hitta en uppteckning med ett visst innehåll, gjord av en särskild insamlare eller från en viss ort. Uppteckningarna går att se på och ladda ned som pdf-filer.

Vill du hjälpa till att tillgängliggöra det västgötska kulturarvet?

Även om allt material på Folke sök är fritt att ta del av och använda är det dessvärre ändå inte tillgängligt för alla. Inte minst yngre har svårt att läsa de handskrivna uppteckningarna. Dessutom är sökmöjligheterna trots allt begränsade. På Folke finns därför möjligheten att hjälpa till att skriva av uppteckningar och på så sätt bidra till att göra materialet mer tillgängligt för fler. Redan nu (september 2022) har drygt 3 500 uppteckningar skrivits av på Folke!

Vill du hjälpa till att skriva av uppteckningar från din hembygd eller om något särskilt ämne? Eller känner du till någon av dem som antingen gjort uppteckningar eller har intervjuats av arkivets utsända?

Kontakta oss gärna på goteborg@isof.se eller ring oss på 070-497 14 64 (Kamilla).

Kamilla Kärrstedt och Fredrik Skott

Klas Olofsson (1861–1942), upptecknare från Fristad.

Svartkonstbok i Skövde

I Billingsbygden 1996 har fil lic Gunnar Linde, lektor i Skövde, publicerat en artikel om en svartkonstbok från 1700-talet. Det är fru Alma Larsson i Bjärby utanför Skövde som 1945 skänkt den handskrivna boken till Skövdeortens Hembygds- och Fornminnesförening. Stilen är mycket vårdad, men i slutet av boken finns opaginerade sidor med mindre vårdad handstil, t ex en avskrift av en artikel i Göteborgs tidningar den 29 maj 1795, 25 år efter det att samlingens skrivare, Isac Friberg, avslutat sitt arbete. En tjugofemöring nämns. Sådana började präglas först 1773. Svartkonstböcker lärde ut hur man kunde vinna framgång i spel och kärleksaffärer, vid jakt och fiske, bot av sjukdomar med mera. Om ägaren till en sådan bok avled med boken i sin ägo, skulle han vara hemfallen till evig osalighet. Boken skulle med andra ord brännas innan ägaren dog.

Svartkonstboken föll i glömska och hittades efter cirka femtio år i Skövde stadsmuseum. Läs hela artikeln i Billingsbygden 1996. Sök boken på antikvariat eller kontakta stadsmuseet i Skövde.

Exempel på råd:

Att blifwa osynlig

Tag en stor förgiftad groda, stick hennes vänstra öga ut, tag en ärta, sätt den i det utstungna ögat och graf hene sedan ned i jorden, der af upväxer en arteref med ärter på, af dem tag en och lägg under tungan så blir du osynlig.

Monika Moberg Kilefors

Släktforskardagarna i Skövde

– en succé

Arena Skövde. Skövde Släktforskarförenings monter under Släktforskardagarna 2022. Temat var Från viking till soldat. Huvudsponsor var Arkiv Digital.

Under lördagen och söndagen den 20–21 augusti var det äntligen dags för Skövde Släktforskarförening att få öppna dörrarna till årets släktforskardagar i Arena Skövde. Temat var **Från viking till soldat**. Enligt uppgift i pressen kom ca 3000 besökare under de två dagarna plus ett 60-tal utställare från både Sverige och utlandet. I Skövde Släktforskarförening fanns dessutom 100 medhjälpare. Huvudsponsor var Arkiv Digital.

Övriga sponsorer var Sveriges Släktforskarförbund, Skövde kommun, Next Skövde, Sparbanksstiftelsen Alfa, Västra Götalandsregionen, Falbygdens osteria, Studieförbundet Vuxenskolan och Lorentzon. Projektledare för Släktforskardagarna i Skövde 2022 var Lars-Olof Klar.

Hembygd rörelsen deltog via HembygdVäst, dvs hembygdsförbunden i Västergötland, Göteborg, Bohuslän och Dalsland.

Utställare på släktforskardagar är företrädesvis släktforskarföreningar och företag med anknytning till släktforskning som släktforskartidningar, Ancestry och andra släktforskarplattformar, Riksarkivet och Studieförbundet Vuxenskolan.

HembygdVäst. På bilden ses ordföranden i Göteborgs Hembygdsförbund Robert Berggren. Här fanns såväl böcker som äldre kartor att inhandla.

Åsle tå upplevelsemuseum – Åsle, Mularps och Tiarps Hembygdsförening – var en annan av utställarna, ett välkänt utflyktsmål, som vi tidigare berättat om i Västgötabygden.

Centrala Soldatregistret är en given utställare. Eldsjälen Björn Lippold avled för några år sedan. Han var under 40 år den som var med och utvecklade soldatregistret. Men nu inträdde hans son Claus Lippold, som föreläste om den lilla soldaten i det stora försvaret.

Andra föreläsare var exempelvis Håkan Henriksen, som talade om Karl XII:s krigsfångar i Sverige. Han har tidigare föreläst i Skövde vid flera tillfällen om krigsfångar. Arkeologen Anders Josefsson talade om kristna vikingar i Varnhem. Falköpingsbon Ted Rosvall om hur man kan hitta försvunna emigranter. Peter Sjölund om hur DNA kan lösa omöjliga släktgåtor. Håkan Larsson, Skövde, föreläste om Hugenotter, vad är det? Det här är enbart ett axplock bland föreläsarna.

Hembygsböcker efterfrågades

Vid vårt bord i HembygdVästs monter var frågorna flera om Skövdes historia. Vi försökte hjälpa besökarna så gott det gick. Likaså efterfrågades hembygsböcker från såväl Skövde som hela Västergötland. Till Göteborgs Hembygdsförbunds bord var tidvis en strid ström av besökare, då vid bordet visades och såldes såväl litteratur som kartor, men så är också Göteborg en storstad i jämförelse med Skövde.

SV i Tidaholm värnar om hembygden

Hembygsböcker fanns det däremot gott om i Tidaholms Genealogiska förenings monter. Studieförbundet Vuxenskolan i Tidaholm har sedan många år hjälpt hembygdsintresserade i kommunens olika områden att ge ut egna sockenböcker. I förra numret av Västgötabygden kunde vi exempelvis läsa om den nytvignna Acklingaboken. Även Tidaholms museum var representerat på mässan.

Nästa års Släktforskar dagar arrangeras i Östersund.

Monika Moberg Kilefors

Namna era foton!

Släktforskare manar oss att skriva på våra foton, vem eller vilka som är avbildade. I våra lådor och askar ligger bortglömda släktingar och väntar på att bli ”återuppväckta”. När de levde visste alla vilken den där battingen eller flickan var, men idag har de bortglömdas barnbarnsbarn eller andra ingen aning om hur vissa av deras föregångare såg ut.

Av vänner och bekanta har jag fått foton som de har tänkt slänga i soptunnan, men varför det?

Fotograf: Werner Lindhe, Lidköping. Flickans namn är Ebba.

Fotograf: Ludvig Ericson, Skövde.

Fotograf: E Jacobsson, Trollhättan.

Sveriges Släktforskarförbund har en sida som heter Rötter med underrubriken Porträttfynd, dit man kan ladda över sina foton, som måste vara minst 100 år gamla. Det finns detaljerade uppgifter på sidan hur man kan gå tillväga. Fotograf och landskap måste anges.

Monika Moberg Kilefors

Susanne Pettersson, ordförande i Skövde Släktforskarförening kunde glädja sig åt en lyckad satsning på Släktforskar dagarna i Skövde 2022. Susanne har även ett eget företag – Homedeco design Susanne – som bl a skapar grafiska tryckta släkträd.

Börje Brorson ställde ut i Odensåker

Västgötabygdens medarbetare, konstnären Börje Brorson, ställde ut sina konstverk i Logården, Odensåker, under skördefesten runt sjön Östen i september. Foto: Monika Moberg Kilefors.

Skördefesten på Logården, arrangerad av Odensåkers Hembygdsförening, helgen 24-25 september blev succé. Mängder av besökare kom de här fina höstdagarna för att bese utställningar och inhandla något av alla de varor som hantverkare och småföretagare sålde. Hembygdsföreningen serverade hembakat, våfflor med sylt och gräddor samt kaffe/the och drycker i kaféet.

Karin funderar...

När folk står där
och beundrar hans vedstapel
och med vilken precision
den är upplagd,
får jag lust att dra ett klädsträck
mellan aplarna i trädgården
och på det trä upp
mitt lyckade brödbak
till allmänt beskådande.

*Karin Breman
Vardagspoet, Varola, Skövde.*

Konstverk

Börje Brorson visade sina konstverk och sålde boken Börje Brorson – Bonden och bygdekonstnären som ger texterna liv samt delade ut information om Svältornas Fornminnesförening.

Boken har getts ut av Börje tillsammans med Leif Brunnegård.

Börje Brorson bor i Asklanda utanför Vårgårda, där han varit verksam som lantbrukare. Hans stora intresse sedan barndomen har varit att teckna och måla.

Börje är upphovsman till Gäsene mejeris första ostloggor. År 1997 målade han tidningen Lands Jultallrik. Vårgårda kommuns kulturpris fick Börje ta emot 2004 som Bygdens konstnär.

Monika Moberg Kilefors

Börje Brorsons konst skildrar ofta bondelivet förr. Foto: Monika Moberg Kilefors.

Börje Brorson – Bonden och bygdekonstnären som ger texterna liv – boken om Börjes konst med texter av olika författare. Foto: Leif Brunnegård.

En tripp te stan

Så häringa tror Börje Brorson att dä såg ut när ja satt i Gubbastolen.

Dä häringa stöcket skrev ja för tjugotvå år sen å hettat i datorn för nôka veker sen. Hôppas att du töcker dä ä skôjtit å läsa um en tripp te stan på den tia.

Vi sulle egentligen inte köpa nôket, en kan ju åka te stan bara på skôj. Te stan kom vi ve tietia å parkera ve di store varuhusena.

Vi gjole kôrtare artihetsvisiter i nôka kläaffärer, men föll inte för nôket, utan geck vidare, rakt över den stora parkeringa.

Nu kändes dä bra mä lite elvakaffe å nôket gött duppe. Än va dä inte så mö fölk i rörelse.

I dä stora varuhust fanns dä många affärer. Nôka hade försvunnit sen sist, nua hade kommet te, å en å aen lokal va tommer. Dä ä skôjtit å gå å titta å inte behöva köpa och inte ha påhettia barn mä säk, som ger ett impulsförslag.

Tänkar frå bögda

Tänk va mö olika männesker dä finns. Di ser olika ut, di klär säk olika. Å så finns dä dum sum loktar! En del loktar inte ett färn, vessa har svettlokt, å en del stinker deodorant. En sulle kunna tro, att di lussnat te farbrorn sum sa: Varför sa en tvätta säk när dä finns deodoranter.

Tjuvlussnar en på fölk, så ä dä stora skellnader mä. Vessa går lågmält omkring, språkar å småmyser å verkar hat trevligt. Andra ä högljudda, skriker å drar i barna, å inget ä bra.

Tänk va olika ordet ”fint” kan betuda för olika männesker. För jag tror, att när di tar på säk för å åka te stan, töcker dum, att di ä fina. Men dä töcker ja inte allti att di ä. Men di töcker la likadant um mäk.

Sen sneddade vi över två parkeringer tell dä um-

fortsättning på nästa sida...

böggda varuhust. Här finns en butik som har så låga priser, så di ä tvongna å hålla te i källarplant. Å så finns dä en bokhandel sum har både datorer å bokmärken. Den stora hamburgerkedjan finns här mä, men dä locka inte öss denne gången.

En sväng fram te centrum ä ett måste. Vi parkera på dä torget som förr va ägg- å grönsakshandlaras törg. Nu ä dä bara biler. Så ble dä en promenad på ströget. Här fanns också mö å titta på. Dä fanns uteserveringar, men denne dan inbjö dä inte precis till uteserveringsfika. Lunchen åt vi på ett enklare matställe mett emot det stora hotellet.

Så va dä dags å föra hem. På hemvägen feck Klutaknallen ena halvmil utanför stan ett besök. Han blir mer å mer liker sin far. Pratgla å trevli å säljer gärna, utan att en känner säk påtvingater. Visar söddet vi inte frågat ätter, ger goa råd å har ett litet ord mä på vägen.

Tänk va sköjiten kan ha när en åker te stan bara på skojs. Dä ä roligt å minnas!

När ja satt å läste dä häringa stöcket hûga ja ett aent besök i stan flere år senare. Vi va inne i en affär sum bara säljer söddet sum intresserar damer. Ja geck la å titta lite å så plötslit feck ja se en bekvämer stol ett litet stöcke ifrå kassadesken. På en lapp breve sto dä Gubbastol. Den satte ja mäk i. En södden stol kan en kalla för service!

Håkansson

Utdelade utmärkelser 2020–2021

Tengelsstipendiat

2020 Jonny Hagberg, Skara

2021 Jennny Gustafsson, Vårgårda

Diplom 2020

Inge Skoog Fågelås Hbf

Margareta Dahlin Skarke-Varnhems Hbf

Kent Friman Skarke-Varnhems Hbf

Inga-Lill Hedin Närunga Hbf

Margareta Holmberg Närunga Hbf

Sven-Olof Holmberg Närunga Hbf

Rune Ljungström Närunga Hbf

Kjell Sandblom Närunga Hbf

Diplom 2021

Gunnel Sundberg Långareds Hbf

Inger Johansson Långareds Hbf

Katarina Knutsson Långareds Hbf

Stefan Knutsson Långareds Hbf

Rune Hjalmarsson Vartofta-Åsaka Hbf

Gerhard Fridén Södra Vings Hbf

Tommy Johansson Södra Vings Hbf

Monica Nilsson Södra Vings Hbf

Jan-Olof Pettersson Södra Vings Hbf

Ulf Carlsson Södra Vings Hbf

Ingrid Öhlund Södra Vings Hbf

Rune Johansson Västgöta Gille, Strängnäs

Lennart Eriksson Västgöta Gille, Strängnäs

Britt Falk Västgöta Gille, Strängnäs

Hans Wester Västgöta Gille, Strängnäs

Hedersnål med lagerkrans 2020

Stig Knutsson Västra Tunhems Hbf

Harry Persson Västra Tunhems Hbf

Hedersnål med lagerkrans 2021

Ingemar Thorén Långareds Hbf

Åke Möller Ullervad-Leksbergs Hbf

Rolf Wallinder Västgöta Gille, Strängnäs

Kerstin Wester Västgöta Gille, Strängnäs

Jerker Melin Västgöta Gille, Strängnäs

Sten Diurlin Västgöta Gille, Strängnäs

OBS: På grund av restriktioner vid rådande Covid-19 pandemi har en del planerade utdelningstillfällen fått flyttas fram, någon till året efter. De är dock beslutade om vid angivna år

Äntligen Ornungastämman igen – utan restriktioner

Ornungastämman: Tre av årets besökare. Gustav Andrén och Klara Karlsson jammar medan Karl Wahrenberg lyssnar. Foto: Stefan Samuelsson.

Folkmusikvänner och musikanter från när och fjärran besökte den tionde spelmansstämman i Ornunga. Stämman är numera rejält etablerad och tack vare massor av ideellt arbete är den Svältornas Fornminnesförenings största enskilda inkomstkälla.

Ornungastämman firade alltså tioårsjubileum i augusti i år och kunde äntligen åter genomföras utan pandemi-restriktioner. Hela 18 programpunkter, varav fyra workshops och en låtkurs, genomfördes.

– Det har blivit ett självklart inslag i bygden. Det är roligt att se folk komma utifrån, säger föreningens ordförande Per-Eric Stjerna.

Spelkansstämman arrangeras gemensamt av Svältornas Fornminnesförening och Västergötlands Spelkansförbund. Sammanlagt är ett 50-tal funktionärer igång i flera dagar, med allt från tältresning till parke-ring.

– Det är en massa arbete, men det är väldigt roligt. Man träffar många trevliga människor, säger Monica Alexandersson, som ansvarar för maten tillsammans med Runa Eriksson

De får nödvändig hjälp av 10–15 andra med matlagning, bakning och servering. I år hade för övrigt en särskild grupp hand om frukostarna för första gången. Just serveringen står för en betydande del av fornminnesföreningens nettoinkomst från stämman. Enligt kassören Karl-Erik Rydler är den cirka 50 000 kronor per år.

Ornungastämman betyder alltså mycket för att föreningen ska kunna fortsätta sitt kulturvårdande arbete och underhålla sina byggnader. Bland annat har inkomsterna från stämman bidragit till att förverkliga museigårdens servicebyggnad med kök och toaletter.

Ornungastämman hjälpte också fornminnesföreningen att klara ekonomin under pandemiåren 2020-2021, då väldigt mycket fick ställas in. Spelkansstämman ställdes nämligen inte in.

Ornungastämman: Liv och rörelse på museigården under Ornungastämman 2022. Till vänster informationstålet och i bakgrunden servicebyggnaden. Foto: Stefan Samuelsson

Projektledaren Jenny Gustafsson är väldigt stolt och glad över att den kunde genomföras i nya former, som gästspel på äldreboenden, konsertvandringar utomhus och två spelningar på en flotte i Ornungasjön.

– Vi bestämde oss för att inte boka av utan göra något annat. Vi hade bokat ett 20-tal kulturarbetare och tänkte att ingen ska förlora jobb hos oss, säger hon.

Paradoxalt nog hade föreningen rekordstor ekonomisk omsättning 2021, trots många inställda arrangemang.

– Den stora anledningen var att Jenny Gustafsson är mycket duktig på att söka bidrag, konstaterar Karl-Erik Rydler.

*Stefan Samuelsson
Vårgårda*

Kulturarvsdagen i Hyssna

Kulturarvsdagen i Hyssna: Spelmansmusik. Foto: Ulf Arnell.

det av naturens mångfald. Ängen har under sommaren blivit ”slåttrad”. Det vill säga, gräset har slagits med lie, hässjats, torkat och bortforslats. Allt enligt gammal bondepraxis. En påminnelse om vad vi själva kan bidra med fick vi också. ”Fågelholkar, död ved på marken, äng, insektsbefrämjande växter, inte alls dumt, tvärtom, riktigt bra”.

En kort promenad bort från stugan ligger en kvarnsten alldeles nyligen hittad. Runt denna fick vi ett intressant samtal om kvarnstenar och hur de med stor precision knackades fram. De användes i äldre tiders skvaltkvarnar, vilka var vanligt förekommande i bygden där det fanns fallande vatten i vilket kvarnstenen placerades horisontellt. Kvarnar och stenar kräver ett eget kapitel.

Vi lärde oss mycket denna fina lördagseftermiddag. Tillbakablicken var stugan och kvarnstenen, ängen framtiden och allt tillsammans en meningsfull helhet.

Stort Tack till Astrid Berg, Enar Bonath och Rolf Edberg som berättade och åskådliggjorde denna del av vårt kulturarv.

*Anna Faxgård
Hyssna*

Att förvalta och åskådliggöra för kommande generationer – Hyssna Hembygdsförenings bidrag till kulturarvsdagen

Vid Korsås-Augustas ryggåsstuga i Hyssna fick vi en gedigen tillbakablick i historien och även en blick in i framtiden.

Vi möttes av härlig bygdemusik av dagens spelmannslag. Ryggåsstugan stod öppen och man fick ”kröka rygg ordentligt” för att komma in. Där sprakade elden i den öppna spisen och vävstolen var i full gång. En nyligen planerad blomsteräng – Lennarts äng – invigdes. Namnet Lennarts äng är till minne av Lennart Henriksson, biolog med stort intresse för hembygden och bevaran-

Korsås-Augustas ryggåsstuga i Olofsered, Hyssna. Foto: Ulf Arnell.

Korsås-Augustas ryggåsstuga

Som ett litet smycke ligger den där. Du tar av väg 156 vid Härsjön, det bär uppför, snart är du framme vid den lilla stugan. Den har sin alldeles särskilda historia. Här är Augustas berättelse:

– För 160 år sedan år 1862 föddes jag i denna lilla stuga. Min far Andreas från torpet Korsås hade dött hastigt samma år och vi blev hemlösa. Min mor Maria blev ensam att ta hand om mig och mina två bröder. Släktingar och vänner hjälpte till att bygga stugan som blev klar en vecka innan jag föddes. Mor vävde åt förläggarna i bygden och jag hjälpte till med det jag kunde. Vi hade både vävstol och spinnrock i stugan. Vi hade även en liten svarv så när mina bröder blev äldre kunde de också hjälpa till med försörjningen. År 1917 dog mor Maria. Livet fortsatte. Jag gjorde dagsverken till bönder runt omkring. Vävningen gav lite förtjänster. Jag behövde ingen brunn, vattnet i bäcken var rent

och sinade aldrig. Vi odlade potatis, en del grönsaker och även jordgubbar på en liten åker vid sidan av bäcken. Granne med mig låg Härsjögården som då ägdes av Bräcke diakoni i Göteborg. På ålderns höst fick jag god hjälp av dem. Som tack ville jag ge dem stugan.

Så blev det också. Bräcke diakoni ägde stugan efter Augustas död 1942 fram till att Hyssna Hembygdsförening tog över den år 1978. Nu har den fått nytt tak, blivit målad och ompysslad på alla sätt och vis. Utemiljön har återskapats. Vi kan riktigt se hur Maria hämtade vatten i bäcken, potatis på åkern och mat i källaren. Så var det då. Vi vill gärna minnas.

Augustas levnadshistoria förmedlad genom Astrid Berg.

*Anna Faxgård
Hyssna*

Resenär

Jag har gått på New Yorks gator
och längtat till vattenbaljan
vid brunnen där hemma.
Men det har aldrig hänt
att jag suttit vid vattenbaljan
hemma vid brunnen
och längtat till New York.

*Karin Breman
vardagspoet Varola, Skövde.*

Karin funderar vidare...

Den gamla oxeln, som vi kapat
tre meter över marken
har börjat knoppas i barken.
När jag såg det tändes ett hopp:
Det finns liv i en gammal kropp.

Den 29 juni 2007

En rikti vektibôx

och andra sventorpsoriginal

Under sommarfesten vid Montörsgården i Sventorp den 7 augusti kåserade Elisabeth Nilsson om några härliga gubbar och andra original från förr.

På kalasen när jag var barn

När jag var barn blev vi ibland bjudna på kalas, ungefär som dem som Astrid Lindgren beskriver från sin barndom. Mat och kaffe intogs gemensamt, men dessemellan bjöds det på förfriskningar. Det var dricka, frukt och kanske karameller. Då satt män och kvinnor var för sig och jag satt och lyssnade på dem för barn fick inte synas och höras. Damerna pratade mest om sjukdomar och ett och annat skvaller, ofta om präster. Männerna berättade historier. Min morbror Sven var bra på att härma och min morbror Folke kunde till och med stämma upp någon visa, t ex Amanda Lundbom eller Tattar-Emma. Männerna serverades kanske lite ”start”, medan damerna fick nöja sig med, vad som lite föraktfullt kallades fruntemmersdrecka. Detta speglar dåtidens människosyn. Kvinnorna fick hålla sig på sin kant, medan männen kunde ta ut svängarna lite mer. Därför kommer denna berättelse att handla enbart om gubbar.

När Västgöta-Bengtsson berättade om gamla västgötar, som han intervjuat, har han en gång sagt att de menade inte att vara roliga. Det var bara tidsandan, som de återspeglade, så långt ifrån vår tid. De var så genuina och vi ska visa dem respekt.

Jag tänker återge några gamla västgötar från vår bygd och lite av det sammanhang de var insatta i. Ingenting är påhittat, utan en del är sådant, som jag själv har hört, något är sådant, som min morbror Sven eller faster Ingrid har berättat. De var personer, som snappade upp och kom ihåg vad de hört. De personer jag ska berätta om var födda på 1800-talet, men de levde även in på 1900-talet.

Kåkindsmålet

Genomgående var att de inte blev imponerade av dem, som ville göra sig märkvärdiga och skryta och skrävla vitt och brett. En som satte ord på detta var Bernhard som bodde i närheten av Suntorps kapell. Han talade det gamla Kåkinds-målet, där s-ljudet blir ett sje-ljud. Så här kunde det låta när han konfronterades med en person, som han uppfattade ville göra sig märkvärdig.

”Då ä allt en rikti vektibôx”.

En, som han tyckte pratade för mycket, kallade han för ”en schnagglek”.

”Då kom han och schulle börja å schnagla sin skit, men ja kôle tij in”. En gång berättade han hur det var när en ko skulle kalva. ”Då tog far på se finklära och geck ut i laggorn. En gång schulle ja skôja män. Ja tror katta kättlar. Scha I ente klä om er far, men då blängden så illa så”.

Det var ett stort ögonblick, när en ko kalvade. Det betydde att man åter fick mjölk i huset.

Fjällakvarn

En, som också ofta kom till kvarnen i Fjällakvarn var Djupen. Han kallades så för han bodde i Djupedal. Det var vanligt att man fick namn efter det ställe, där man bodde. Djupen var ursprungligen från schlätta, någonstans från Skara-Lidköpings-hållet. Vet inte exakt var, men det innebar att han sa *å* i stället för *u*, gånbe, gånma, Gånchild.

Vi fick tidigt telefon i Fjällakvarn och det innebar att grannarna kom dit och ville ringa. En gång när Djupens fru var inlagd på Skövde lasarett kom han ner och ville ringa till sjukhuset. Han kom fram till doktorn och då utspelades följande replik. ”I får skecka hem gånma nu, för Gånchild kan ente mjölka kona, sôm står ve môkedôra”. Dottern Gunhild hjälpte till att mjölka då Djupens hustru var sjuk.

Kon var väl vad man idag kallar för högkänslig. Hon tyckte det var obehagligt att bli mjölkad och sparkade säkert ikull mjölkhinken så den dyrbara mjölken rann ut i den mån det kom någon mjölk alls och var det då en ovan person så blev det ännu värre.

Djupen flyttade från Djupedal, men en gång kom han och hälsade på sina förra grannar och kom till mina morbröder Folke och Sven i kvarnen. ”Då sto på programmet i mörse, smen och så i pójka. I förstår att gånma har gått å dött för me och ja va tvongen å annonsera ätter ena hushöllerska. Å ja feck taj i ena. Ho hade vart dansös i Paris. Men ho sôp så hemst. Ja, i förstår att när ja kom in ifrå lagårn på kvälla, då lå ho unner bort. Ja va tvongen å tala mä prästen så han feck hjälpa me och bli å mäna. Men nu har ja fått ena nur. Ena pansjonera-ter lärinna. Renlir sôm bara den”.

Lärarynnorna hade väl inte så mycket i pension, så

de kunde nog ta hushållsplats för att dryga ut pensionen.

En del av vägsträckan, som idag heter Gamla Törebodavägen, kallades förr för Glädjen. Det var ett lokalt namn och jag tror inte att det fanns med på någon karta. I folkmun blev det *Gläen* och de som bodde där kallades *Gläa-bora*. Gläen tillhörde Skövde landsförsamling. Där bodde Pöta-Karl. Han hade hand om vägunderhållet på Gläen. Men varför kallades han Pöta-Karl? Ah, han geck där mä sin skeffel och pöta i hólera. När man talade om hans ställe sade man alltid *te Pötes*.

Pöta-Karl hade arbetat i Fjällakvarn som ung och han tyckte så bra om min mormor. ”Fru Håkansson ho va redier. Ho höllde mä me. Tänk va föa den mänscha har gett bört”.

Kultomten

En annan, som bodde på gården Kultomten, där det är ridskola idag, kallades *Olson på Körtömta*. Han var född 1866 och dog 1962, så han blev nästan 100 år. Han var lugn, som en filbunke. Ingenting kunde rubba honom. Det var min morbror Knuts svärfar, så vi var ofta på Kultomten och hörde då honom berätta om sitt liv. En regnig sommarsöndag satt vi på glasverandan och drack kaffe, som moster Ester serverade. Bordet stod lite ojämnt så det vickade lite. Då sa Olsson. ”På den tia ja gjole bol, ja gjorde alltid bena lika långa”.

Då var det inte bara att gå och köpa det man behövde, utan då fick man tillverka själv.

Amerika

Han hade varit i Amerika i sin ungdom och det talade han alltid om. En gång förundrades man över hur långt läkarvetenskapen hade avancerat. Man kunde till exempel byta hornhinnor.

”Dä kunne di i Amerka mä. Där hadde di hornhinner nersaltata. Precis sôm fruntemmera salta ner färatarma förr”.

Han hade arbetat på ett sågverk när han var i Amerika. Flera svenskar bodde i ett kollektiv. Han berättade att han hade en arbetskamrat, vars fru hade blivit sjuk. Det lät så här: ”Ho ble sjuker och han söckte läkare förna i bå Nevyork och Chikago, men di bara skaka på hōvet. Di kunna inget gära. Men då hade ja hört talas om ena indiankäring, sôm kunne bota sjukdoma. Å en kväll när vi satt å åt kvällsmat då kom den dara indiankäringa å geck förbi utaför fönstert. Se dar går den darringa indiankäringa nu, sa ja, gack ut å tala mäna. Å han gore så mä och ho kom in. Men ho kunne inget gära då, men ja sa komma tebaka imorn sa ho och då sa ja ha mä mek medikamänter. Å ho kom tebaks och geck in tena som va sjuker och ho var där inna ena bra stunn. Sen sa ho när ho kom ut att nu kommer ho och

Montörsgården. Sventorp-Forsby Hembygdsförenings hembygdsgård. Foto: Monika Moberg Kilefors.

bli alldeles svarter, men dä sa i ente bru er öm, för ho blir viter igen. Å ho ble precis kölsvarter och sen ble ho viter och då va ho bra”.

Det var nog ingen slump att det var just en indian kvinna, som man anlidade att bota sjukdomar. Indianerna var Amerikas ursprungsbefolkning – ett naturfolk, som våra samer, och de ockuperade ingen mark utan strövade omkring, jagade och fiskade och när invandrarna kom så fick de allt mindre mark att utnyttja för sitt uppehälle. De levde annorlunda och därför så ansågs de lite farliga samtidigt som man bad dem om hjälp. Man trodde nog att trolldom var inblandad.

Glosoa

På tal om trolldom så kunde man förr i Sverige köpa en spiritus. Det kunde vara en liten ask med en död insekt och ägde man en sådan så skulle det gå en väl i livet. Men det fanns en hake med det. Om man hade den i sin ägo när man dog så kom man till helvetet, så det gällde att sälja den i tid. Man trodde på olika naturväsen, som man skulle akta sig för. Vi har ju hört talas om näcken och skogsrået, men har ni hört talas om glosoa?

Det var en gris, vars rygg var tandad och vass som en sågklinga och så hade den egenheten att den ville springa mellan bena på folk. Så då förstår man att det inte var så roligt att möta den en mörk kväll.

Men tillbaka till Olsson. En dag kom en av hans kamrater och sa att ”ja sa åka hem te Sverige i ettermedda. Sa du följa mä?”

”Jaa, dä har ja ente tänkt på sa ja”, men hur det var så återvände han hem till Sverige så småningom.

När han blev i nittioårsåldern blev det för jobbigt för hans dotter, min giftasmoster, att sköta honom hemma så han kom till Stora Ekeberg (mellan Skövde och Skara), som var ett kronikerhem och ålderdomshem, då det inte längre användes som sanatorium. Då kom min faster Ingrid dit och hälsade på honom. Hon hade arbe-

fortsättning på sidan 26...

Tage Brolin i Främmestad –byggmästare och kulturarvsvårdare

Tage Brolin i bygghandeln XL Byggbiten i Nossebro AB. Företaget drivs av Tages söner Anders och Thomas Brolin. 2005 inköpte Tage området i Nossebro, där tidigare Necks Verkstäder varit verksamt. Foto: Monika Moberg Kilefors.

1970 började Tage Brolin som byggare och egen företagare efter att sedan 1963 ha arbetat i faderns byggfirma. 1982 började han renovera kyrkor. Tage byggde villor i Främmestad, därefter blev det lägenheter och hyreshus. Återvinning, kulturarv, hembygdsfrågor och resor till Gammalsvenskby i Ukraina är andra områden som ligger Tage varmt om hjärtat. År 1998 satte Tage upp Bygg-tjänst i Främmestad AB även på en byggvaruhandel. 2005 inköpte Tage Brolin det närmare 41 000 kvm stora området där Necks Verkstäder i Nossebro tidigare varit verksamma. Försäljningen i Främmestad flyttades nu hit, där Tages söner Anders och Thomas driver företaget XL Byggbiten i Nossebro AB.

I Bygg-tjänst Främmestad AB utförs som tidigare murnings- och putsningsarbeten, snickeri- och timmermansarbeten, skiffer- och spånläggningar samt tjärstrykning av tak. Företaget har ca 20 anställda.

Tage är sedan 1987 ordförande i Främmestads Hembygdsförening. Kommunalpolitik och kyrkliga frågor är annat som han ägnar och har ägnat sig åt. Tage har även ingått i styrelsen för Västergötlands Hembygdsförbund. Tage blev invald som ersättare 1981, då Berit

Hange-Persson var ordförande. Hembygdens år arrangerades 1984, då Berit reste runt och var hela Sveriges Selma. Fullt upp även för Tage och övriga i styrelsen. Han har fortsatt som styrelsemedlem i olika perioder, och han avgick 2021. Tage ingår även sedan många år i redaktionskommittén för Västgötabygden.

Profilen

Tage har gått sjuårig folkskola och är utbildad murare och snickare. Han är mycket intresserad av vårt kulturarv, och han bildar sig själv genom att läsa facklitteratur, delta i kurser, lära av andra och nyfiket studera allt som kommer i hans väg. Hans morfar betydde mycket för honom, och Tage följde ofta med honom på upptäcktsfärder i såväl hembygden som i historien.

Vad sporrar Tage?

– Genuint hantverk enligt äldre hantverksmetoder och att kunna återanvända fullt användbart material, det är det allra roligaste, berättar Tage.

Hantverket betyder särskilt mycket vid renoveringen av kyrkor. Sedan 1980-talet har han renoverat 118 kyrkor och nästan hälften av hans verksamhet berör kyrkorenoveringar. Läs mer om detta längre fram.

Tage Brolin vid "återvinningshusen" på Renvägen i Främmestad. Fyra huskroppar finns på plats och ett femte hus håller på att byggas.

Hembygden trogen

Redan som liten pojke följde Tage med fadern på dennes snickerijobb och 1963 började Tage på allvar i faderns företag, men han kände att denne inte ville släppa fram honom, så Tage startade eget 1970. Det första uppdraget var att bygga ett hus i Grästorp, vilket betydde att göra allt – gjuta, mura och snickra. Det uppdraget har sedan följts av många andra. Först ett stort antal villor i hembygden, därefter en rad hyreshus

- Gud skapade världen, och Tage Brolin byggde alla husen i Främmestad, men det är inte riktigt sant för Bengt byggde sitt hus själv.

Sagt av femåring i Främmestad

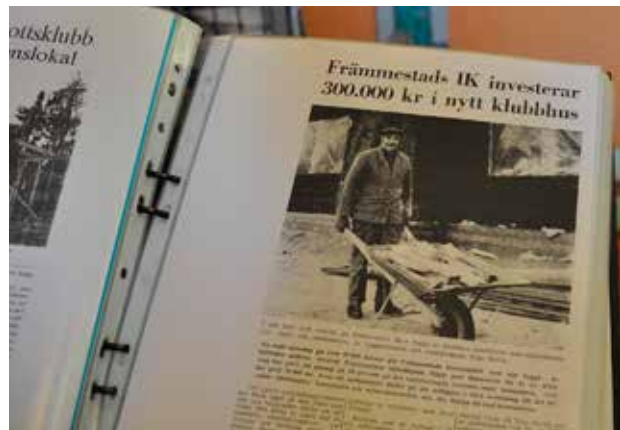
med lägenheter. Det som engagerar honom allra mest är den egna hembygden. Främmestad sporrar honom till storverk i det näraliggande.

– Gud skapade världen, och Tage Brolin byggde alla husen i Främmestad, men det är inte riktigt sant för Bengt byggde sitt hus själv, sa en gång en liten femåring.

Bygget av ett par flerfamiljshus i två våningar i centrum av Främmestad blev uppmärksammat på sin tid – de högsta hus man dittills sett i samhället.

– Folkhumorn döpte dem till Manhattan, säger Tage. I mitten av 1980-talet började Tage bygga hyreshus med lägenheter i Främmestad. De har följts av flera. Vid dags dato hyr Tage i sina bolag ut 115 lägenheter.

Tage ansåg, då de första lägenheterna byggdes, att det vore bra om ungdomen stannade kvar på orten och

Tage har sparat alla tidningsurklipp som rör hans verksamhet från 1970-talet och framåt. Foto på denna sida: Monika Moberg Kilefors.

inte sökte bostäder i Trollhättan. Det fanns olyckskorpar som sa att det skulle aldrig gå, men Tage fick rätt. Även familjer flyttar nu ut till Främmestad, då det är lättare att få bostad här än inne i stan eller i det näraliggande Grästorp.

Återvinningshus

Tage har uppfört ett antal huskroppar med lägenheter, anpassade för små hushåll, vid Renvägen i Främmestad. Det utmärkande för dessa lägenheter är att här är det återvinning fullt ut som gäller.

– Varför köpa nytt, när man kan återanvända material som det inte är något fel på, säger Tage.

Han tar vara på allt som t ex tegelpannor, fönster, dörrar, köksutrustning, tvättmaskiner med mera.

– Det handlar också om att värna miljön,

Det finns fyra huskroppar på Renvägen och ett femte hus håller på att byggas. Det första huset är sam-

I XL Byggbiten i Nossebro AB:s lokaler finns många och stora lokalutrymmen. Här ses målningsverkstaden.

mansatt av två moduler som tidigare gjort tjänst som laboratorium i Göteborg.

– Speciella orsaker kan forma en del av livet och vardagen men att enbart syssla med att sätta ihop monteringsfärdiga hus – det är inget som sporrar mig, säger Tage, som gillar utmaningar.

Kultur, samhällsfrågor och kyrkan är områden där Tage deltar aktivt. Förutom hembygdsfrågor har han bland annat varit med i ett amatörteatersällskap under många år, vilket har satt upp bygdespel och pjäser.

Kulturhistoriska renoveringar ställer krav

Men det som har engagerat honom mest arbetsmässigt är renoveringar av kyrkor. Tills nu har han gjort såväl stora som små renoveringsarbeten sedan 1982 på 118 kyrkor. Kulturhistoriska renoveringar som ställer stora krav på arbetssätt och utförande. Det innebär täta kontakter med kyrkoantikvarien i Skara, tidigare Ragnar Sigsjö och numera Sara Roland.

Vid kyrkorenoveringar har Tage haft stor hjälp av Alf Larsson, som är mycket kunnig inom putsområdet. Han och alla mina duktiga medarbetare genom åren har gjort den här verksamheten möjlig, poängterar Tage.

Ett problem är att tidigare renoveringar har skett med moderna färger och cementhaltigt putsbruk istället för att använda kalkbruk, som ursprungligen var gjort.

Den första kyrkan som Tage tog sig an var Barne Åsaka. Att jobba med äldre kyrkor kräver speciell kunskap. Ofta har Tage fått hämta hjälp från utlandet, främst östeuropa, där mycket av kunskaper från äldre tider finns kvar hos hantverkare. Tage har personal från t ex Polen som kommer och stannar i perioder, då Tage behöver hjälp att renovera.

Ledsjö kyrka, Husaby församling

I december 2004 brann Ledsjö kyrka ner till grunden. En man blev dömd i tingsrätten för mordbrand till fängelsestraff, men i hovrätten blev han frikänd. Församlingen beslutade att återuppbygga kyrkan och den nya kyrkan invigdes 2009 av biskop Erik Aurelius. Den är

Med vid besöket i Nossebro och Främmestad var Jan-Olof Berglund, vice ordförande och kassör i hembygdsförbundet. Foto på denna sida: Monika Moberg Kilefors.

uppförd inom de medeltida murarna efter ritningar av Barup och Edströms Arkitektkontor och har öppen takkonstruktion samt fokus på koret med fristående altare, ambo, orgel och körplats. Ovanför hänger det räddade triumfkrucifixet.

Tage fick uppdraget att bygga upp kyrkan i samarbete med arkitektfirman Barup och Edström.

– Vi började med att bygga skydd mot väder och vind. Sedan kom turen till innertaket, som fått ett helt nytt utseende av arkitekterna. Läktare och kyrkbänkar och allt annat byggdes upp. De brandskadade murarna putsades om.

Gammalsvenskby i Ukraina

– Min morfar var mycket intresserad av människor i andra länder. När jag var 12–13 år berättade han om Gammalsvenskby, berättar Tage.

Gammalsvenskbys befolkning kom ursprungligen från Dagö i dagens Estland, som till 1721 var en del av Sverige. Efter en del tvister kom gammalsvenskbyborna efter en anvisning av den ryska kejsarinnan Katarina II till en ort i nuvarande södra Ukraina, vilket ryssarna erövrade från turkarna.

Efter flera hundra år, många strapatser och umbäranden anlände 1929 mellan 800 och 900 bybor till Sverige. Majoriteten av byborna valde att slå sig ner på Gotland. Senare återvände vissa av dem till Ryssland. En del emigrerade till Kanada. Trots att det gått så många år så talade många äldre fortfarande för några år sedan ett gammalsvenskt språk, men Tage berättar att nu finns det nog inte så många kvar av de äldre i befolkningen som talar svenska.

Tage började anordna resor till Gammalsvenskby under slutet av 1990-talet. Själv har han besökt byborna ett 50-tal gånger.

Tages fru Natalia är från Luhansk i Donbasområdet.

Tage besöker gärna hembygdsföreningar, pensionsföreningar och gillen för att visa film och berätta om Gammalsvenskby.

Innehavaren av Västergötlands Hembygdsförbunds byggnadsvårdspris 2022 – Tage Brolin – hemma på verandan i Bäckaskog i Främmestad, här med hunden Viktor. En värdig vinnare av detta pris. Foto: Jan-Olof Berglund.

Här ses plaketten och diplommet för Byggnadsvårdspriset 2022, utdelat till Tage Brolin. Foto: Torbjörn Hall.

Tage Brolin tar här emot Västergötlands Byggnadsvårdspris 2022 vid årsstämman i Bollebygd. Jan-Olof Berglund och Lena Ramsberg, vice ordförande resp ordförande i förbundet, delar ut priset. Foto: Torbjörn Hall.

Detta är speciellt aktuellt nu, då en maktgalen härskare i Kreml hotar läget i världen och speciellt i Ukraina, Gammalsvenskby och Donbasområdet.

Monika Moberg Kilefors

Jällby kyrka. Här lades taket om av Tage och hans anställda 2012. Kyrkans ursprung är från 1100-talet och tillhör Herrljungabygdens församling. Jällby är en av alla de 118 kyrkor som renoverats av Bygg-tjänst i Främmestad AB . Foto: Monika Moberg Kilefors.

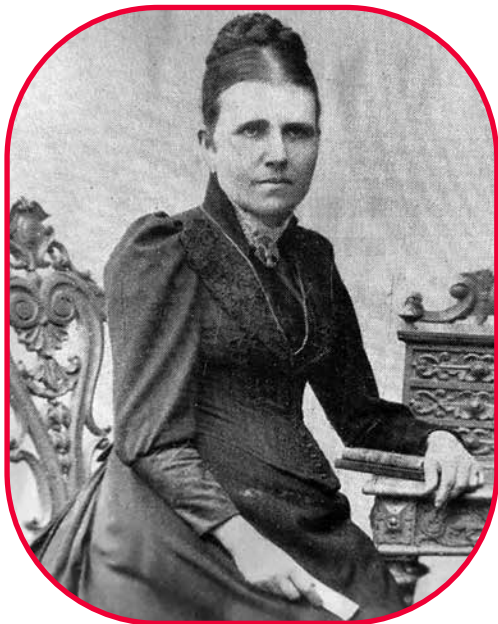

Dala gamla gravkapell. Ett av Tage Brolins många uppdrag. 2018 genomfördes här renovering av utvändig puts och kalkning samt ommålning av fönster och dörr. Mindre putsrenoveringar och kalkning genomfördes även på Dala kyrka 2020. Foto: Monika Moberg Kilefors

Borgunda kyrka. Här har Tage och hans mannar renoverat kyrkan utvändigt 2019 och en mindre renovering gjordes 2020, bl a på tornet. Borgunda kyrka är belägen utmed vägen Skövde–Falköping och tillhör Stenstorps pastorat. Kyrkan har rötter i medeltiden, men den brann ner 1765 och har sedan byggts upp igen och renoverats flera gånger. Foto: Monika Moberg Kilefors

East Ends ängel från Ängeberget i Sjuntorp

Emma
Leijonhielm.

Emma kom att kallas East Ends ängel då hon ägnade mer än halva sitt liv åt att hjälpa behövande medmänniskor och särskilt sjömän i Londons hamnkvarter. Denna generösa kvinna från Sjuntorp har Flundre Hembygdsförening valt att uppmärksamma med en utställning 175 år efter hennes födelse. Föreningen ville visa en viljestark kvinna som tidigt gjorde sina livsval oberoende av vad omgivningen förväntade sig.

På hembygdsgården finns Emmas sista brev hem till familjen bevarade, men också en minnessten som restes 1942. Texterna om Emmas liv skildras bland annat i Petri Lauras bok – Baronessan.

Emma föddes till tonerna av pappans fiolspel

Emma föddes på ett torp i närheten av Kalltorp. Hennes far var till yrket skomakare och spelman, och modern lär ha varit en mycket from kvinna. På Ängeberget var det både dansmusik och Guds ord under Emmas uppväxt, vilket lär ha lett till konflikter.

Emma visade tidigt sin begåvning och kunde läsa rent innan hon började skolan. Föräldrarna var överens om att hade hon varit en pojke skulle hon ”dugt till att läsa till präst”

Hon ville gärna spela på faderns fiol, men hennes mor var rädd att dansmusiken skulle leda henne i elände. Fiolen hängdes högt upp på väggen i stugan, och hon förmanades att inte röra den. Men det fanns stunder när Emma var ensam hemma och naturligtvis kom hon då att lära sig spela i sin ensamhet. Spela fiol och att dansa var det roligaste

Emma lärde sig snart alla pappas låtar. Hela hennes liv bestod av dans och spel, till mammans förtvivlan. När Emma vid 14 års ålder föreslog att börja arbeta vid Sjuntorps fabrik hade mamman ingenting att invända. Spinneriet var vid denna tid inne i en expansiv period. 135 personer arbetade här, varav många var barn. Emma trivdes bra på fabriken och på fritiden kunde hon göra vad hon ville och hon ägnade sig åt dans och spel. Föräldrarna ville dock att Emma skulle göra något annat och tog tacksamt emot erbjudandet från tidigare herrskapet på Kalltorp att Emma skulle lära sig till piga i Göteborg

Redan som barn hade hon besökt de snälla Fröknarna Hultén på Kalltorps Egendom och förundrats över allt hon såg. Vid sjutton års ålder kom Emma till Hulténs som piga eller ”vår lilla skolflicka” som de kallade henne. Här fick hon lära sig alla hushållsarbeten som hon hade föraktat hemma och ordentligt skulle det göras. Fröknarna var pedanter. På kvällarna läste hon högt för dem och de introducerade henne i böckernas värld.

Föräldrahemmet.

Hulténs vardagsrum.

Något uteliv var det inte tal om. Hon måste tänka på sitt rykte. Promenader och besök i domkyrkan på söndagar fick räcka.

För sin första lön köpte Emma en fiol. Den kostade tre kronor och femtio öre, och hon övade flitigt på den när fröknarna var bortbjudna.

Sömmerskor behövdes i Rommele

Efter sju år hos fröknarna Hultén utbildade hon sig till sömmerska. Modern ville att hon skulle flytta hem till Rommele. Men bondlandet var inget för henne och hon återvände till Göteborg. Hon började nu som hemsömmerska för 75 öre per dag. Alltid glad, underhållande och rolig, skapade hon de vackraste toaletter. Alla uppskattade henne. Under den här perioden var hon mycket ute och dansade och spelade fiol bland alla sina vänner.

Nyfrälst baptist och organist i Tabernaklet

På Kristi himmelfärdsdag var hon ute i Örgryte och spelade bland glada vänner. Då hon hörde Domkyrkans klockor, tänkte hon på sin mors Gud och Hulténs. Upplevelsen skakade henne och hon blev osäker på sitt leverne.

– Följ med till Arbetareföreningen och lyssna på pastor Truvé, föreslog en vän.

– Törs inte, svarade Emma.

Nyfikenheten tog dock överhand och hon följde med en söndagskväll. Emma kände att detta var det rätta och hon blev frälst. På pingstdagen 1877 döptes hon till Kristus tjänare av pastor Truvé och nu började hon istället att spela psalmer och andliga sånger.

Hon var sin fiol trogen men längtade efter att även lära sig att spela orgel. Vid den här tiden bodde hon i ett litet portrum på Husargatan 27, där Fröken Mraz bodde och gav pianolektioner. Emma bad att Fröken skulle

undervisa henne och Emma kom att bli den flitigaste av elever. Hon sydde på dagarna och övade skalor på nätterna.

Rätt som det var vikarierade hon i missionsalen och den 5 oktober 1884, när det nya Tabernaklet invigdes, hörde hon att hennes namn ropades upp.

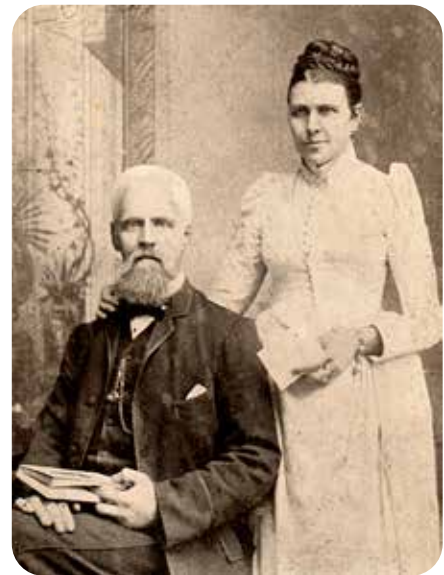
– Emma, var håller du hus? Orgeln väntar på dig.

Från den dagen blev Emma organist i Tabernaklet och erbjöds en bostad i själva helgedomen, ett tornrum högst upp med flödande ljus och en vidunderlig utsikt.

Möte med sjömannen Baron Erik Leijonhielm

Emma deltog i fröken Augusta Asklunds midnattsmision på Eklundsgatan ”bland dess olyckliga kvinnor”. Här spelade hon orgel och sjöng för sjömän som låg i hamn. Hit kom en kväll en vithårig man med vitt skägg som lyssnade med stort intresse på Emma.

Efter en vecka fick Emma ett brev från London. Baronen skrev att han var 41 år, änkeman sedan tolv år tillbaka och hade två barn som bodde hos släktingar. Och nu ville han gifta sig med Emma. Emma hade bestämt sig för att inte gifta sig före 50 års ålder, så hon tackade nej. Avslaget följdes av flera brev och sedan kom baronen själv. Efter samråd med de äldsta i församlingen tackade Emma ja.

Baronen och Baronessan Leijonhielm.

Flyttar till London

Emma kände att det var Guds vilja att hon skulle gifta sig med baronen. De kunde dock inte vigas i Sverige, eftersom mannen inte hade haft någon fast adress här under de senaste tolv åren. Baronen var fattig men stolt över sitt blåa blod och aristokrat ut i fingertopparna. Eftersom han inte kunde leva ståndsmässigt i Sverige föredrog han att försvinna i London. Det fick bli London och Emma packade sin koffert och symaskinen och reste efter Erik.

Vid 41 års ålder, den 20 mars 1888, gifter sig Emma med Baron Erik Leijonhielm, en borglig vigsel på ett Registry office.

– Inte var det ett sådant bröllop jag hade drömt om, erkände hon. Jag hade tänkt mig att jag skulle bära en vit brudklänning, att jag skulle pryda mig i oskuldens färg, men inte passade det här. Jag sydde mig en brokig klänning av några stuvbitar, och det gick lika bra,

Efter vigseln tilltalades Emma alltid som Baronessan. När Baronen var frisk mönstrade han på nya segelfartyg för att stanna borta halvårsvis.

Emma hyrde ett vindsrum intill Svenska kyrkan och där sydde hon vackra klänningar. Vid tiden när Emma kom till London invigdes ”De skandinaviska sjömännens nykterhetshem” och fröken Agnes Hedenström (gift fru Welin) införlivade henne i sjömanslivet i London. Med glädje spelade Emma vid fru Welins möten för sjömännen och ägnade sig åt missionsarbeten på krogarna, när tiden medgav. Hon kom även i förbindelse med engelska sjömissionsmissionen. Hon kunde inte språket, men hon kunde sjunga – så det trängde in i hjärtat – även i engelska öron.

Familjen Leijonhielm köpte ett tre våningar högt och smalt hus på West Indian Dock nr 7. Här kom Baronessan att leva återstoden av sitt liv. Ingenjör Wallin tyckte att husets placering på gatan var perfekt för en liten sjömissionsmission och hyrde stora salen på nedre botten. En trappa upp var familjen Leijonhielms privata våning och på den övre våningen fanns rum att hyra. De flesta saknade pengar till hyran men fick bo kvar.

Emmas sista år

Baronens hälsa var klen och han avled i november 1914. När baronessan blev änka, tog hon tjänst hos vår Herre. ”Jag och mitt hus vilja tjäna Herren” och mitt i natten kunde polisen komma och släppa in soldater, kvinnor och barn. Baronessan fortsatte att dela med sig till behövande och besökte regelbundet tjugo krogar i veckan där hon bjöd in till sjömanskyrkan eller sin mission. Överallt delade hon ut traktater (bibelord).

Västergötlands Hembygdsförbund och Sveriges Hembygdsförbund samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan vid kurser och konferenser.

Varje enskild hembygdsförening avgör själv vilket studieförbund man vill samarbeta med.

Baronessan Leijonhielm under äldre dagar.

Efter nyår 1937 blev hon sjuk och kom till Margaretahemmet, ett hem för gamla svenskar i London. Efter någon vecka tillfrisknade hon och återvände hem. Den 20 mars fyllde hon 90 år och många församlingar uppvaktade henne. Under våren blev hon allt tröttare och den 5 maj 1937 somnade hon in. Någon timme före uppbrottet ropade hon ut i hänryckning: ”What a lovely garden of Eden”.

Alla världens tidningar skrev om baronessan. ”Ängeln i Limehouse är död”.

*Birgitta Persson
Flundre Hembygdsförening*

Nästa nummer av Västgötabygden

Nummer 6, julnumret, ges ut i slutet av november. Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Ange om möjligt bildfotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Eftertryck och kopiering förbjudet utan medgivande av artikelförfattare.

Minnesplats i Amnehärad för Sjömanskyrkan invigd

Den i nr 3 av Västgötabygden omtalade Sjömanskyrkan i Otterbäcken har nu fått en minnesplats i grönområdet mitt i Otterbäcken, där den stolta byggnaden stod fram till den ödesdigra decemberkvällen år 1939, då kyrkan totalförstördes av brand.

Tillkomsten av minnesplatsen får till största delen tillskrivas den hembygdsintresserade Yvonne Adamsson, som med stor entusiasm väckte idén om minnesplatsen. Amnehärad's Hembygdsförenings styrelse gillade idén och uppmuntrade Yvonne att fortsätta med projektet. Yvonne har tillsammans med maken Magnus forskat i tillgängliga källor om byggnadens tillkomst, dess utförande, dess syften och verksamhet.

Yvonne's första tanke var att bygga en skalenlig modell av kyrkan, men av olika skäl bantades projektet ned till en minnesplats bestående av en informationstavla, ett bokskåp med hembygds litteratur och gästbok samt en stadig soffa. Under grävningsarbete på platsen hittades en grundsten från kyrkan. Stenen försågs med en metallskylt och även den placerades på minnesplatsen.

Invigningen den 17 juli 2022

Invigningen av minnesplatsen hölls i strålände solsken söndagen den 17 juli inför ett 40-tal intresserade deltagare. Bland de närvarande fanns två äldre otterbäcksbor som hade minnen från kyrkan och branden. Det var Bill Andreasson, född 1929, och Arne Alving, född 1927. De var alltså 10 respektive 12 år då kyrkan brann. Bill Andreasson gick i kyrkans söndagsskola och på natten för branden väcktes Bill och hans bror av modern som förstått att det brann i Otterbäcken och de gick tillsammans ut i den blåsiga vinterkvällen för att se var det brann. De behövde inte gå långt förrän de såg lågorna slå ut från den stora byggnaden.

Arne Alving berättade att det på trettioalet fanns ett teatersällskap i Otterbäcken som den här söndagen hade spelat teater på Torsö och de kom hem till Otterbäcken strax efter att branden upptäckts. Några av deltagarna, som ingick i Otterbäckens brandvårn, fick snabbt ut varvets stora motorspruta och började bekämpa elden. Dessvärre blev sprutan snart obrukbar då vattenintaget i hastigheten hamnat i bottenlammet vid strandkanten och pumpen blivit igensatt av dy. När Gullspångs frivilligkår och Mariestads brandkår kom till platsen var kyrkan redan övertänd och utom räddning. Enligt

Den informella invigningen. J-E Erickson, Yvonne Adamsson och Magnus Eriksson.

En bild från invigningen den 17 juli 2022.

Sjömanskyrkan i Amnehärad, som den såg ut, innan den brann ner 1939.

Arne Alving var dock den allmänna meningen att om varvets kraftfulla brandspruta hade fungerat fullt ut så hade byggnaden kunnat räddas.

Tipspromenad

Efter invigningen och en tipspromenad med hembygdsfrågor, förflyttade vi oss till hembygdsgården för fortsatt samvaro med fika och en fotoutställning om kyrkan. Avslutningsvis meddelade Magnus Eriks-

son svaren på tipspromenadens tolv kluriga frågor. Det visade sig att endast en deltagare hade alla rätt, men som Magnus sade ”huvudsaken är inte att vinna utan att delta”. Därför lottades fyra bokpriser ut bland deltagarna.

Självbetjäningsbutik

I anslutning till grönområdet med minnesplatsen har en självbetjäningsbutik nyligen öppnat, till glädje för otterbäcksborna som i 17 år saknat livsmedelsaffär i samhället. Kanske kan minnesplatsen med bokskåpet och soffan även bli en mötesplats för kunderna på väg till och från affären, och kanske kan det leda till ökad kunskap om lokalhistorien i allmänhet och sjömanskyrkan i synnerhet.

*Jan-Erick Erickson
Amnehärad*

John på Hedaberget, korgmakare.

Korgmakaren i min hembygd

Min hembygd i Lived ligger i utkanten av skogsområdet Risveden. Här finns natur och skog där till exempel enebuskar praktiskt taget växer runt husknuten, vilket John på Hedaberget använde sig av. John föddes på Hedaberget år 1906. Hedaberget var en arrendegård under fideikommisset Koberg, inom vilket John hade sin utkomst, främst som finsnickare. I bygden var han känd för att använda granrot och ene för att tillverka korgar.

Korgarna var bruksföremål och smycken!

Erling Svensson, kulturskribent och konstnär, gjorde år 1983 ett personligt besök hos John på Hedaberget. Där fick han sig till livs hela processen av korgmakeriet, förevisat av John på plats. Utifrån det besöket gjorde Erling Svensson ett reportage i Elfsborgs tidning. John började redan som liten att tillverka korgar, vilka skulle användas av barnen för att plocka lingon. Därefter har

John även tillverkat vedkorgar, som används varje dag på Hedaberget. Korgmakeriet var inte bara Johns hobby utan också en tradition, som följt John från hans far och generationer före honom. Fadern Albert gjorde korgarna av grenar och rötter från gran. Stora korgar för att bära potatis i och agnekorgar (användes för att bära agnar i när man tröskade). Mindre korgar gjordes att plocka hasselnötter i och även ekollon (vilka användes till kaffesurrogat under första världskriget). Korgar användes också till att skölja potatisen med. Den minsta korg John gjort ryms i handflatan, berättar slutligen en beundrande Erling Svensson i sin artikel. ”När John ställer den lilla korgen i handen och visar fram är den ett skogens smycke...”.

”Flätterna” gjorde utseendet!

Själva tillverkningen är en konst som börjar i skogen med en nyhuggen ene. Senare i processen, gör John ”flätter”. Konsten med flätorna är att de skall vara så tunna, släta och fina som möjligt. Det är flätterna som gör utseendet! Detta kan jag intyga, då jag har nöjet att äga en av Johns enekorgar, där de tunna flätorna är fint sammanfogade, ljusa och släta, korgen jämn och vacker med ett nätt handtag. Korgen är given till min moster i gåva, och det var på så vis, som presenter, Johns hantverk blev känt i bygden.

John, god vän och klurig allkonstnär

Min familj kände John som en pratglad person och med en spjuveraktig glimt i ögat. Han drog gärna en historia, sann eller bara nästan. Ibland satte sig John på sin moped och for till mitt barndomshem för en pratstund. När John kom surrande på mopedan passade min farfar på att ta en paus i vedhuggandet och bjöd John på en pilsner. Där på vedbacken kom så de mest häpnadsväckande historier fram. Vem som hade de värsta historierna blev en tävling som slutade oavgjort. John kunde också ta upp ett par vedträ och med hjälp av lite slöjdande få fram en trähäst till oss barn. Det uppskattade vi mycket. När John var på sitt allra mest kluriga skojhumör, tog han fram den alltid närvarande blyertspennan och på någon bräda porträtterade han gubbar eller tanter från bygden. Farfar kikade förvånad på hans verk och beundrade likheten. Ibland riktiga karikatyrer av mindre tilltalande form. Då skrattade farfar så att snuset rann medan han undrade var John fick alla idéer ifrån.

Bilderna, en hel serie där Johns hantverk ingående förrevisas, från Erling Svenssons fotografering vid besöket, har nu återanvänts, med hjälp av modern teknik, och de finns datoriserade och inlagda på Innovatum i Trollhättan, öppet för vem som helst att bese!

*Inga Emanuelsson
Nygård, Lilla Edet*

Framtidens bygdeforskning

Datoriseringen är svaret på framtidens bygdeforskning. Efter att ha tagit del av boken med titeln Livered Herrgård i Hålanda, om min hembygd, skriven av Bo Björklund, följer här en reflektion över bygdeböcker i framtiden.

Boken om Livered är uppbyggd genom den datoriserade fotosamlingen av fastigheterna i Livered, vilka fotograf Westin arbetade fram åren 1920–21. Datoriserade flygfoton av bygdens fastigheter, från 60-talet, vilka är hämtade i det offentliga arkivet Arkiv Digital. Digitaliserade data för släktforskning samt datoriserade artiklar från äldre tidningar involverade bland annat **John korgmakaren från Heaberget**, av Erling Svenssons fotoreportage i Elfsborgs läns tidning år 1983.

Nytt innovativt sätt

Med hjälp av modern datorteknik har Bo Björklund förevisat hur en bygdeskildring kan genomföras, utan tillgång till redan försvunna personer och handfast kännedom eller lokal anknytning. Bo Björklund har därmed visat vägen till ett nytt innovativt sätt med framställning av hembygdsböcker!

Stort tack för en väl genomförd skrivardag i Vara!

Skrivardagen arrangerades på Vara folkhögskola lördagen den 8 oktober i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan. Jessica Bergström, utvecklare, Förvaltningen för kulturutveckling Prisma Västra Götaland talade om hur vi kan bevara våra berättelser för framtiden.

Jan-Olof Berglund, vice ordförande och kassör i VHBF, berättade om hur vi kan informera om vår hembygd via QR-koder. Ann-Britt Boman visade bl a hur hon har gått tillväga vid utgivningen av sina böcker om hembygd i Björke. Ebba Jacobsson, SV:s regionkontor i Uddevalla, visade hur vi via SV:s lokalkontor enkelt kan anordna studiecirkel i våra hembygdsföreningar.

Beträffande innehållet i boken kändes det som en avsaknad att torpgrunderna i liveredsområdet passerades obemärkta. Dess betydelse för dem med anknytning till bygden är betydande inte minst för släktforskning, men också därför att hembygdsföreningens kartläggning av torpgrunderna hade kunnat tillvaratas i bokform, vilket hade lyft hembygdsföreningens arbete.

Avsikten att dokumentera tydliggörs med ett övermåttat bestånd av fotosamlingar. Men, om en helt ny fotografisk dokumentation hade gjorts av fastigheterna i nutid, istället för två från dåtid, hade det berikat innehållet i boken. De röda stugorna i skogskanterna som idag präglar bygden är med all sannolikhet ett minne blott om femtio år. Att dokumentera vår egen tid är viktig, med tanke på föränderlighet och framtida läsare. Detta till trots, denna bok har en mycket speciell potential, då den uppvisar ett helt unikt tillvägagångssätt! Ett bokverk skapat utifrån kunskap om modern teknik i syfte att genomlysna bygdehistoria. I detta verk finns svaret på metodiken för framtidens hembygdsforskare.

Vad kan då vara en lämplig uppföljare till boken om Livered? Den frågan kanske besvaras i boken, eftersom Björklund, med stor entusiasm, beskriver Dalens kvarns betydelse i området – och då är vi inne i Lagmansered! Om så är fallet har lagmanseredsborna att se fram emot en mycket engagerad bygdeforskarens arbete i den moderna teknikens anda.

*Inga Emanuelsson
Nygård, Lilla Edet*

Jessica Bergström, utvecklare, Prisma Västra Götaland visade hur vi kan bevara våra berättelser för framtiden

Ett tjugotal deltagare från hela Västergötland hade hörsammat inbjudan, och många frågor fick svar.

Stort tack till er alla för en väl genomförd dag!

Monika Moberg Kilefors

Slättergille i Skölvene

Ann och Rosmarie svingar sina liar

Så länge man kan minnas har det varit slättergille på hembygdsbacken i Skölvene.

Efter två års pandemiuppehåll var det nu många som var sugna att svinga lien igen. En och annan fick börja med att slipa bort rostet från bladet, innan den rätta skärpan infann sig, men när kvällen gick mot sitt slut var backen slagen och gräset bärgat. Som avslutning på kvällen bjöd hembygdsföreningen arbetslaget på väl-förtjänt varmkorv och kaffe.

*Joakim Källman
Skölvene Hembygdsförening*

Brandskyddsstund har guld i mund.

I lågorna slocknar kulturarvet. Ladda ner den nya handboken i systematiskt brandskyddsarbete:
sakerforeningsgard.se/dokument.html

Hela gänget samlat med liar och räfsor

Joakim, Göran, Hans och Tomas tar en välbehövlig paus.

En rikti vektibôx... fortsättning från sidan 15.

tat på Kultomtens som ung när de hade knektar där under andra världskriget och sedan köpte hon och hennes man Bengt en tomt på Kultomtens mark och byggde ett hus.

Ingrid frågade om det var svårt att få en vårdplats på Ekeberg, varpå Olsson svarade att det var nog inte så lätt, ”men nu har di dött unnar så nu går dä bätter”.

När Ingrid var på väg ut var Olssons rumskamrat nyfiken och hon hörde att han frågade: ”Vem va dä?” ”Ah, ho hetter Ingrid. Ho har vart pija hemma”.

Ja, man brukar ju säga att det var bättre förr. Men i själva verket kanske det är vi som var bättre förr. Tiderna förändras och vi med dem.

*Elisabeth Nilsson
Fjället, Skövde*

Till Starrkärr och Svenneby

Stenstugan i Svenneby.
Foto: Lars-Göran Bengtsson

Horreds, Istorps och Öxnevalla Hembygdsförening inbjöd som brukligt till en bussresa den första lördagen i september med 42 deltagare. Första besöket var hos Starrkärr-Kilanda Hembygdsförening som faktiskt ligger i Västergötland. Där serverades vi förmiddagsfika. De har inte mindre än åtta olika byggnader på samma ställe och där finns många intressanta föremål. I ett av husen har de en utställning om konstnären Ivar Arosenius, som hade bott där i närheten.

Sen hade vi otur med att Uddevallabron var avstängd så det blev oändliga köer och vi blev fördröjda över en timme. Därför hann vi inte med allt som planerats.

Nästa stopp var Svenneby där vi fick se den gamla kyrkan från 1100-talet och klockstapeln uppe på berget. Därefter vidare till Svenneby Hembygdsgård, där de bland annat visade en utställning om kvinnlig rösträtt. Strax intill ligger en stuga som är helt byggd i sten på 1910-talet. Det visade sig senare att där var alltför kallt att bo!

Efter fisklunchen i Bovallstrand fick vi en intressant föreläsning av Carl-Johan Starck om Bohusläns historia och sten.

Sista stoppet var Sundsby säteri med eftermiddagsfika. Där kunde man också strosa omkring i den fina parken och trädgården.

*Text: Ingbrit Gunnarsson
Horreds, Istorps och Öxnevalla
Hembygdsförening*

Svenneby gamla kyrka i Göteborgs stift från 1100-talet med klockstapeln uppe på berget. Foto: Lars-Göran Bengtsson

Bordsbönen

Under lägerveckan låg vi
tält intill tält med
några grabbar från Borås.
Dom lärde mig en bordsbön,
som jag tog med hem.

Den löd:
”Tack för mat å dreck.
Ja, tror di andre geck!
Var ä mi mössa”

En sån bön hade mor
aldrig förut hört.

Hon tyckte att den var nonsens!
Hon ansåg att jag nästan hädade!
Hon förbjöd den vid matbordet!

Men jag såg att hon log – i smyg.

*Per O Westman (1927–2012)
Skövde-Hjo*

Kyrkogårds- vandring i Ljungsarp

Sedan 2013 har hembygdsföreningen anordnat kyrkogårdsvandringar i Ljungsarp. De flesta under Ronny Edgrens ledning och varje gång har det varit som en dialog mellan deltagarna.

Vi började då på den äldsta delen, öster om kyrkan. Därefter har vi fortsatt år efter år. Olika människoöden och många minnen har framkommit under vandringskvällarna.

I år var vi framme vid de sista raderna på den ”nya” kyrkogården. Ett litet axplock. Vi kom till ”Sven och Ella på Nabbens” grav. Sven slaktade många grisar åt bygdens bönder.

Vidare Åke och Maj-Britt Johanssons grav. Åke startade Nowa Li 1950 och var också under många år hembygdsföreningens kassör.

Nästa var Olle och Karin som ägde ”Brödernas”, Ljungsarps ICA-affär i flera år. Därefter Roland Carlsson, som i ca 20 år var föreståndare för Konsum i Ljungsarp.

Snyggt utmed vägarna i Ljungsarp

Ett gäng personer från Ljungsarps Hembygdssförening har städat utmed vägarna inom Ljungsarps socken, mot Norra Unnaryd, Dalstorp, Nittorp och Ölsremma, sammanlagt ca 3 mil. Initiativet togs av Bosse Hollander och Jan Johansson. Nu är det tradition. Det var fjärde året som städningen genomfördes. Vid avslutningen på dagen bjöd hembygdssföreningen på varmkorv med bröd vid grillstugan, där vi satt och njöt efter utfört arbete. Tack alla som var med. Nu är det snyggt utmed vägarna.

*Laila Andersson
Ljungsarps Hembygdssförening*

Kyrkogårdsvandring en vacker sommarkväll i Ljungsarp.

”Lage på kvarnas” grav besöktes också. Han var vice ordförande i hembygdssföreningen och hade bland annat stor kunskap om gamla ting.

En annan välkänd Ljungsarpsbo var Eskil Pettersson. Han körde mjölk till mejeriet i Gällstad under 1940–50-talen och tillverkade senare många golvur.

Vi avslutade vid den ganska nya askgravlunden. Under ett antal år har vi nu gått runt på hela kyrkogården under våra vandringar.

Efteråt kunde vi i den sköna sommarkvällen njuta av medhavd fika vid kyrkogårdsmuren

*Ulla Andersson
Ljungsarps Hembygdssförening*

Hur och var söker vi bidrag till hjärtstartare?

Härom dagen ringde kassören i en hembygdssförening till Eva på kansliet och frågade om bidrag till hjärtstartare, som föreningen blivit ”påtvungad” att införskaffa.

– Förbundet kan inte ge bidrag, men jag lovade att efterhöra i styrelsen hur andra föreningar har gjort, säger Eva.

– Några i förbundsstyrelsen har gett samma svar, fortsätter hon, det bästa är att gå ihop några föreningar och söka bidrag hos Sparbanksstiftelsen.

Ett annat förslag är att söka pengar ur ”Landsbygdspotten”. Så kassörer och andra i våra föreningsstyrelser, gå ihop och sök bidrag tillsammans.

Kanske lämpligt att ta upp i kommunens hembygdskrets?

Redaktionen VB

I Annikas spår – till Åsebol i Hova

I Åsebols närhet ses den här vyn. Här skimtar en bit av sjön Undens nordvästra spets. Naturen gränsar till Tiveden, Finnerödja, Ålgårås och Undenäs. Vi befinner oss i gränstrakter. Finnerödja t ex hör till Örebro län.

Vid släktforskning letar vi i kyrkböcker och register. Vi letar efter socknar, rotar och gårdar. Men vet vi hur det såg ut på en plats för omkring sisådär 200–300 år sedan?

Vi kan studera litteratur, tryckt för hundratals år sedan, och titta på foton från 1800-talet och framåt, men hur såg det ut i mitten av 1700-talet?

Byggnader rivs och byggs upp i andra fasoner, men sjöar, åar, berg och stensättningar däremot är svårare att flytta på. Tog en tur till Åsebol i Hova socken, på gränsen till Tiveden. På smala slingrande grusvägar, omringade av stora skogar, fann jag byn, fem kilometer från Gårdsjö. Utmed vägen från Gårdsjö finns en ”Upplevelseplats” i ett stiftsreservat som ägs av Skara stift. En gång fanns här kvarn, sågverk, kraftstation och torvproduktion bland annat.

Annika Isaksdotter, min mormors mormors mormor, föddes här anno 1747 liksom hennes man Lars Haraldsson 1741. De fick flera barn, varav Stina Larsdotter är min ana. Hon och systemen Chatrina gifte sig med var sin bror i en grannfamilj. Deras svärmor, Chatrina Nilsson, född 1749, finns med som brukare ända in på 1800-talet.

Det finns texter på internet om andras släktforskning, namn, årtal och annat, men lita inte på allt ni läser, utan kontrollera för säkerhets skull direkt i källan – t ex husförhörslängder i kyrkböckerna eller i mantalslängder.

Finnar i Tiveden

Tiveden har en finsk historia med invandring under 1500-talet och början av 1600-talet. Svedjebrukande skogsfinnar med savolaxiskt ursprung bosatte sig i barrskogsområdena i Sverige och Norge, från Tiveden i söder till södra Lappmarken i norr, i Gästrikland och Telemark och området däremellan.

Bertil W Kjelldorff gav 2005 ut boken *Finsk invandring till Tiveden med omnejd*. Boken är slutsåld men går att låna på bibliotek, om man inte lyckas få tag i den på något antikvariat. Men bokens texter finns utlagda på hemsidan Tivedenfinnar.se

Det finns flera flikar på hemsidan som exempelvis Historia, Gårdar, Släkter och Traditioner. Under Gårdar finns gårdar från Västergötland, Närke och Värmland. Även Åsebol finns med under Hova.

”Kring Åsebol vandrar sägnerna. I byn har funnits rester efter en liten kyrka. Enligt bytraditionen skulle denna ha byggts under tidig medeltid av en drottning Åsa, vars man stupat i krig. Eftersom närmaste kyrka var Husaby, lät hon bygga ett kapell i Åsebol. Grundstenarna till kapellet har byns folk senare tagit hand om och utnyttjat som grund och trappstenar när de byggt nya hus...”

Sök även efter information om finnvandringen på hemsidan *Finnsam – Finnbygder i samverkan*.

Monika Moberg Kilefors

Ge gärna en gåva till Tengelandsfonden!

Har du problem att komma på en lämplig födelsedagsgåva till den som redan har allt eller funderar du på att skänka en gåva för att hedra minnet av en person som har gått bort?

Vet du om att du kan ge en gåva till Tengelandsfonden? Ditt stöd är värdefullt och bidrar till att stötta personer som gör ett viktigt arbete för vårt kulturarv.

Vem var Tengeland?

Folke Tengeland (1913–1979) hade varit redaktör för Västgötabygden i över 20 år, då han tragiskt avled i en trafikolycka den 20 november 1979. Dagen före hade han mottagit Skaraborgs läns kulturpris för att han genom mångårig verksamhet bidragit till att fördjupa och bredda kunskapen om Västergötlands rika hembygds-kultur.

Tengelandsstipendiet

Penningssumman skänktes av familjen till en stipendiefond att utdelas i samband med förbundets årsstämma. I familjen Tengelands gåvobrev står att ”avkastningen från minnesfonden skall tilldelas person, förening eller liknande som i likhet med Folke Tengeland bidragit till att fördjupa och bredda kunskapen om Västergötlands rika hembygds-kultur”.

Tengelandsstipendiet har delats ut varje år sedan 1981. En kommitté bestående av två styrelseledamöter från förbundsstyrelsen och en representant för familjen Tengeland utser stipendiaten. Prissumman är f n 7 500 kr.

Senare har tiderna förändrats och avkastningen på fonderade pengar har sjunkit sedan fonden bildades.

En insamling till Tengelandsfonden brukar göras vid hembygdsförbundets årsstämmor, men under senare år har några av stämmorna genomförts digitalt och det har därför inte gett några insättningar till fonden.

Bankgiro eller swish

Kommittén tar tacksamt emot förslag på stipendiat. Tengelandsfonden har ett eget bankgiro 5760-9018 och swish 123 358 23 68 för minnesgåvor m m. Kontakta gärna vårt kansli för mer upplysningar.

Se våra adresser på sidan 31.

*Jan-Olof Berglund
vice ordförande och kassör
i VHBF*

Fototips

Ibland får vi in bilder som har för låg upplösning för att kunna förstoras. Vi kan om vi har tur använda dem, men risken är stor att de inte blir mycket större än ett större frimärke i tidningen. Vi trycker med högtryck och då fordras hög teknisk kvalitet.

Om du har en vanlig ordinär kamera eller mobiltelefon, ställ in den på Fine eller Högsta kvalitet, då är det sällan några problem med bildkvaliteten.

En bild med låg upplösning från en kamera, inställd på låg- eller mellankvalitet kan däremot utan vidare användas för publicering på internet.

Om du skannar in en äldre, liten bild, gör det i 400–600 dpi. Det är då mycket lättare att kunna förstora den.

Monika Moberg Kilefors

Skördefestdagar runt sjön Östen. I Sveneby gamla skola, som lades ner på 1950-talet, men som nu tas om hand av ett byalag, var det även försäljning av bröd, sylt, honung och annat under skördefestdagarna. Skolan är belägen i närheten av Sveneby säteri i Töreboda kommun. I omgivningarna finns även Sveneby kyrka från 1100-talet. Kyrkan ligger vid den nordligaste spetsen av sjön Östen.

Foto: Monika Moberg Kilefors.

Med stöd från

HembygdVäst stöds ekonomiskt av Västra Götalandsregionens kulturnämnd. Ett stöd som vi är mycket tacksamma för. Tack vare det stödet kan vi erbjuda våra föreningar en omfattande och kvalitetsmässigt bra verksamhet.

Skördefestdagar runt sjön Östen. Monika från Skalkarike i Odensåker sålde honung, smaksatt på olika sätt.
Foto: Monika Moberg Kilefors.

...nästan lika illa som att ”ta stigen som går till Evert”, men det är en helt annan visa...

I tioårsåldern åkte vi på skolresa till en västgötsk stad, kanske var det till Alingsås eller möjligen Göteborg. Vi hade var och en fått med oss en slant, för vilken vi kunde köpa en liten minnessak. Min kamrat och jag förirrade oss in i en tobaksbutik, där det såldes tidningar. Vi var mest intresserade av serietidningar som Fantomen och Kalle Anka. Mina pengar räckte till ett litet häfte i vykortsstorlek. Det var ett sång- och vishäfte. Vi handlade våra saker, och lyckliga i hågen anslöt vi till de övriga i gruppen. Magistern undrade vad vi gjort, och jag tog motvilligt fram mitt vishäfte, som jag gömt i skolväskan, då jag anade att jag skulle bli åthutad av vår stränge lärare. Han blev som väntat inte glad utan bannade oss för våra dumdristiga inköp. Texterna i vishäftet var verkligen inte lämpliga för väluppfostrade flickor, om det nu var det vi var?

Vad det var för sånger och visor? Jo, det var den där förskräcklige Evert Taube som nedtecknat dem. Och, det var klart att sånger som Flickan i Havanna och andra mustiga visor inte var lämpliga för barn, men inte begrep vi vad de egentligen handlade om. Men magistern visste naturligtvis, hur man nu vill tolka det.

Magistern var kantor i kyrkan, och som sådan låg det i tiden att vara ett gott föredöme, precis som Jesus som välsignade alla barnen.

Monika Moberg Kilefors

VÄSTGÖTA-BYGDEN

Redaktionskommitté

Ann-Britt Boman

Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033-26 19 21.
073-943 61 75. E-post: birgitta.fristad@telia.com

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3,
541 96 Väring, tel 070-842 04 53.

E-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen,
tel 073 -023 11 50. E-post bo.bjorklund1@outlook.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad,
465 97 Nossebro, tel 070-32 81 333.

E-post: frammestad@tagebrolin.se

Sven-Åke Mökander, Markgatan 39, 441 51 Alingsås,
tel 070-672 31 56

E-post: svenake.mokander@gmail.com

Monika Moberg Kilefors, ansvarig utgivare, redaktör

070-642 56 70, Ekängsvägen 19, lgh 1104, 541 41 Skövde.

E-post: redvastgotab@gmail.com

eller blackhornet.monika.moberg@gmail.com

Skribenter, knutna till redaktionen

Hans Menzing, Skara, tel 0511-126 43.

E-post: hans.menzing@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda, tel 0322-66 11 43.

E-post: leif.brunnegard@gmail.com

Förbundsordförande: Lena Ramsberg

Fötene Östergården 1, 447 91 Vårgårda,
tel 0705-32 64 24.

E-post: lenahe.ekonomi@gmail.com

Vice förbundsordförande: Jan-Olof Berglund

Förbundssekreterare: Bengt-Göran Ferm

Sälggatan 19, 565 33 Mullsjö, 0702-67 59 75.

E-post: benke.ferm@gmail.com

Förbundskassör: Jan-Olof Berglund

Tel och adress: Se ovan under redaktionskommittén.

Kanslist: Eva Mann, Västergötlands Hembygds-

förbund, Box 82, 532 21 Skara, tel 0512-105 50

Besöksadress: Stadsträdgården, 532 31 Skara

bostad 070-313 65 60. E-postadress: kansli@vhbf.se

Bankgiro: 378-5383. Swish: 123 214 84 19.

Har Du en adressförändring, ring till Eva Mann,

tel 0512-105 50. Arbetstid: torsdagar 9-15.

Kansliets e-post: kansli@vhbf.

...från våra insidor..

Kulturarvs-
dagen vid
Korsås-
Augustas
ryggåsstuga
i Olofsred,
Hyssna.
Läs mer på
sidorna 8–9.
Foto:
Ulf Arnell.

East Ends ängel – Läs
Birgitta Perssons artikel
om Baronessan Leijon-
hielm på sidorna 20–22.
Fotot från en utställning
i Flundre Hembygds-
förening.

Susanne Pettersson, ordförande i Skövde
Släktforskarförening kunde glädja sig åt en lyc-
kad satsning på Släktforskar dagarna i Skövde
2022. Läs om dagarna på sidorna 6–7.
Foto: Monika Moberg Kilefors.

Börje Brorson – Bonden och bygdekonst-
nären som ger texterna liv – boken om
Börjes konst med texter av olika författa-
re. Foto: Leif Brunnegård. Boken finns att
köpa hos Börje eller Leif.